

YAHYÂ b. SAİD el-ENSÂRÎ

dülalîm Abdülazîm el-Bestevî), Medine 1405/1985, II, 352; *Vekî*, *Ah̄bârü'l-kuḍât* (nşr. Abdülazîz el-Merâgî), Kahire 1947-50, III, 241-245; İbn Ebû Hâtîm, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, IX, 147-149; Ebû Ya'lâ el-Halîlî, *el-İrşâd fi ma'rifeti 'ulemâ'i'l-ḥadis* (nşr. M. Saîd b. Ömer İdrîs), Riyad 1409/1989, I, 207-208; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, XIV, 101-106; Bâcî, *et-Ta'dîl ve't-tecrîh li-men ḥarrece lehü'l-Buḥârî fi'l-Câmî'i's-şahîh* (nşr. Ebû Lübbâbe Hüseyin), Riyad 1406/1986, III, 1216-1218; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, V, 468-481; a.mlf., *Tezkiretü'l-ḥuffâz* (nşr. Zekerîyyâ Umeyrât), Beyrut 1998, I, 104-105; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, XI, 221-224; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), VIII, 147.

HAYATİ YILMAZ

YAHYÂ b. SAİD el-KATTÂN (یحیی بن سعید القطان)

Ebû Saîd Yahyâ b. Saîd b. Ferruh el-Kattân et-Temîmî el-Basrî (ö. 198/813)

Hadis hâfızı ve ricâl âlimi.

120 (738) yılının başlarında Basra'da dünyaya geldi. Muhtemelen ataları Benî Temîm kabilesinin âzâtlısı olduğu için Temîmî nisbesini almış, ancak hiç kimsenin kendisi üzerinde velâ hakkının bulunmadığını söylemiştir (Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, XIV, 136). Pamuk ticareti yaptığından "Kattân", şaşı olduğundan "Ahvel" diye anılmıştır. En çok faydalandığı hocaları yirmi yıl boyunca derslerine katıldığını söylediği Şu'be b. Haccâc ile Süfyân es-Sevrî'dir. Evzâî, Hammâd b. Seleme, İbn Ebû Arûbe, Mis'ar b. Kidâm, Âsım el-Ahvel, Mâlik b. Enes, Hüseyim b. Beşîr diğer hocalarından bazılarıdır. En meşhur talebeleri ise onun hadislerin illetlerini tesbit etme yöntemini sürdüren Ali b. Medîni başta olmak üzere Yahyâ b. Maîn, Ahmed b. Hanbel, Ebû Hayseme Zühayr b. Harb, İshak b. Râhûye ve Abdurrahman b. Bişr'dir. Öğlü Muhammed ile torunu Ahmed b. Muhammed de kendisinden hadis öğrenmiştir. Yahyâ el-Kattân ikindiden sonra mescidde oturur, talebeleri akşam namazına kadar kendisine hadisle ilgili sorular sorardı. Hocalarından Şu'be b. Haccâc, Süfyân es-Sevrî ve Süfyân b. Uyeyne ile akranı Mu'temir b. Süleyman ve yakın arkadaşı Abdurrahman b. Mehdî de ondan rivayette bulundu. Hadis öğrenmek amacıyla Bağdat, Kûfe ve Mekke gibi merkezlere seyahat etti. Muhtemelen Mekke'ye yaptığı ziyaretler sırasında, çağının âlimlerinden bazılarıyla görüştü. Yahyâ b. Saîd 12 Safer 198'de (12 Ekim 813) Basra'da vefat etti.

Yahyâ b. Saîd emîrül-mü'minîn fi'l-hadis, imâmül-muhaddisîn, hâfız, sika, me-

mûn, hüccet, sebt gibi hadiste en üst mertebedeki âlimler için kullanılan niteliklerle anılmıştır. Hocası Şu'be b. Haccâc bir kişiyle ihtilâfa düştüğünde ondan hakem olmasını istemiş, Yahyâ da bu olayda hocasının aleyhinde hüküm vermiştir (İbn Ebû Hâtîm, I, 232-233). Kendilerinden hadis alınabilecek râviler hakkında titiz ölçüler koyması ve sadece sika râvilerden hadis nakletmesi sebebiyle çok sert eleştirilerde bulunan (müteşeddid) hadis tenkitçileri arasında sayılmıştır. Hadis sahasında yetkinlikleriyle tanınmayan, rivayetlerinde çok hata yapan bazı zâhid ve sûfilardan hadis rivayet etme konusunda da son derece ihtiyatlı davranmıştır. Hadisleri yazmakla birlikte daha çok ezberinden rivayet eder, uzun hadisleri talebelerinin kitaplarından okur, mâna ile rivayeti de câiz gördü. Süfyân es-Sevrî onunla bir defasında hadis müzakere ettiğinde hâfızasına hayran kalmıştır (Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, IX, 177). Arkadaşlarıyla beraber bir hocadan hadis okuduklarında onlar yazar, Yahyâ ise sadece dinler, evine gidince dinlediği hadisleri ezberinden kaydederdî (İbn Ebû Hâtîm, I, 248). Bununla birlikte hâfızasına güvenerek yaptığı bazı rivayetlerde yanıldığını itiraf etmiştir (Hatîb, *el-Kifâye*, s. 220). Ahmed b. Hanbel'e göre Yahyâ râvileri en iyi tanıyan, hadis rivayetinde nâdiren hata yapan, rivayetlerinde titiz ve çok dikkatli bir hadisçidir. Özellikle hadis ricâlî hakkındaki derin bilgisi, isnadın inceliklerini ve ta'n noktalarını iyi bilmesi sebebiyle övgüye lâyık görülmüştür (Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, XIV, 138; İbn Receb, s. 133). İlelü'l-hadis ile cerh ve ta'dîl konusundaki uzmanlığı da herkes tarafından kabul edilmiştir. Hocası Süfyân es-Sevrî bir defasında muhtemelen onu sınamak için tedlîs yaparak rivayette bulununca Yahyâ bunu hemen farketmiş, Sevrî de, "Senin gibisini görmedim, hiçbir kusuru kaçırılmıyorsa" demiştir (Mizzî, XXXI, 339). İsnadla ilgili geniş bilgisi yanında fikhü'l-hadîse dair bilgisi sebebiyle de fakih muhaddislerden kabul edilmiştir. Tebeü't-tâbiîn dönemi Basra muhaddisleri arasında hadis ilminde titizliğiyle öne çıkan Yahyâ el-Kattân, Irak bölgesinde hadis usulü ilminin temellerini atmış, hadise dair bilgilerin sistemleşmesine öncülük etmiş, rivayetleri ve râvileri derinlemesine incelemenin ilk metotlarını ortaya koymuştur (İbn Hibbân, VII, 611). Yahyâ b. Saîd, Basra kuraat âlimleri arasında da seçkin bir yere sahiptir. İlele dair ilk eseri onun yazdığı, zayıf râvilerle ilgili bir kitabı (*ed-Du'afâ'*) ile *Kitâbü'l-Megâzî* adlı bir başka çalış-

masının olduğu nakledilmekle birlikte günümüze ulaşan herhangi bir eserine rastlanmamış, rivayetleri ise *Kütüb-i Sitte'* de yer almıştır.

Nesâî *Müsnedü ḥadisî Yaḥyâ b. Sa'îd el-Kattân* adıyla bir eser yazmış, Ebû Kureyş el-Kuhistânî onun bazı rivayetlerini *Ḥadisü's-şüyuḥ* adlı eserinde toplamıştır (Necm Abdurrahman Halef, IV, 97). Yahyâ el-Kattân hakkında hazırlanan yüksek lisans tezleri arasında İvaz Atekî el-Hâzîmî'nin (*Yaḥyâ b. Sa'îd el-Kattân muḥaddişen ve nâkıden*, 1400, Ümmü'l-kurâ Üniversitesi eş-Şerîa ve'd-dirâsâtü'l-İslâmiyye Fakültesi) ve Sa'd Feçhân ed-Devserî'nin (*Menhecü'l-İmâm Yaḥyâ b. Sa'îd el-Kattân fi'l-cerh ve't-ta'dîl*, 2001, Küveyt Üniversitesi eş-Şerîa ve'd-dirâsâtü'l-İslâmiyye Fakültesi) çalışmaları zikredilebilir (Dayhan, VII/1 [2009], s. 111).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Ebû Hâtîm, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, I, 232-251; IX, 150-151; İbn Hibbân, *eş-Sikât*, VII, 611-612; Hâkim en-Nisâbü'rî, *Ma'rifetü 'ulûmi'l-ḥadis* (nşr. Seyyid Muazzam Hüseyin), Beyrut 1406/1986, s. 66-67; Ebû Nuaym, *Hilye*, VIII, 381-391; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, XIV, 135-144; a.mlf., *el-Câmî' li-aḥlâki'r-râvi ve âdâbi's-sâmi'* (nşr. Mahmûd et-Tahhân), Riyad 1403/1983, I, 139, 185; a.mlf., *el-Kifâye* (nşr. Ebû Abdullah es-Sevratî – İbrâhim Hamdî el-Medenî), Haydarâbâd 1357 → Medine, ts. (el-Mektebetü'l-İlmiyye), s. 44, 86, 87, 115, 128, 129, 161, 220; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntaẓam* (Atâ), X, 72; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXXI, 329-343; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, IX, 175-188; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm: sene 191-200*, s. 462-471; İbn Receb, *Şerhu İlelü'l-Tirmizî* (nşr. Subhî es-Sâmmerrâî), Beyrut 1405/1985, s. 64, 129, 131-133; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb* (nşr. Halîl Me'mûn Şihâ v.dğr.), Beyrut 1417/1996, VI, 135-137; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1460; Necm Abdurrahman Halef, *İstidrâkât 'alâ Târîhi't-türâsi'l-'Arabî*, Cidde 1422, IV, 97; Ramazan Özmen, "Basralı Meşhur Muhaddis Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ın Hadis İlmindeki Yeri", *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, IX/2, Diyarbakır 2007, s. 61-90; Ahmet Tahir Dayhan, "Küveyt Üniversitesi'nde Hazırlanan Hadis Tezleri Üzerine", *Hadis Tetkikleri Dergisi*, VII/1, İstanbul 2009, s. 111.

ERDİNÇ AHATLI

YAHYÂ b. SÂLİH (یحیی بن صالح)

Ebû Zekerîyyâ (Ebû Sâlih) Yahyâ b. Sâlih el-Vuhâzî ed-Dimaşkı (ö. 222/837)

Humuslu muhaddis ve fakih.

137'de (754) Humus'ta doğdu. 147'de (764) doğduğuna dair rivayet isabetli görülmemiştir. Yemen asıllı Himyer kabilesinden olup sonradan Kuzey Arabistan'a yerleşen Cüşem b. Abdüşems oğulların-